

Norsk misjon og den økumeniske bevegelse

SIGRUN MØGEDAL

Det enkleste som kan sies om forholdet mellom norsk misjon og den økumeniske bevegelse er at det er komplekst. Hverken norsk misjon eller den økumeniske bevegelse er entydige, homogene størrelser som lett lar seg analysere i forhold til hverandre. Det gjelder situasjonen slik vi ser den tegnet i dagens virkelighet fram mot et nytt århundreskifte. Og det gjelder om vi ser oss tilbake over de seneste 50 år og enda lenger. Historien viser et mangfoldig bilde av divergens og konvergens, inspirasjon, reaksjon og konfrontasjon, med vekslende nyanser og interaksjoner gjennom ulike tidsperioder fram til i dag.

1. Norsk misjon

Norsk misjon er i seg selv en svært sammensatt størrelse. Det er langt fra slik at ordet misjon bare brukes om organisert virksomhet for å formidle evangeliet til folkeslagene, utenfor landets grenser. Misjon betegner et mangfold av virksomheter innenfor og utenfor Norge, som omfatter *kirkesamfunn* som Det norske Misjonsforbund, organisasjoner som primært er rettet mot *norsk* virkelighet (Bymisjonen, Indremisjonsselskapet) og organisasjoner som ser *ytre misjon* som sitt primære oppdrag. Mange av disse har også et selvstendig evangelisk hjemmearbeid. Oftest er norsk misjonsvirksomhet konfesjonelt organisert. Enkelte norske misjonsorganisasjoner er imidlertid allerede i utgangspunktet tverrkonfesjonelle, slik som Den Norske Misjonsallianse.

I flere norske kirkesamfunn er strukturer for evangelisering og tjeneste i kirke og lokalmenighet dessuten nært samordnet med organi-

seringen av den ytre misjon. Ikke sjelden er det enkeltstående menigheter og forsamlinger som direkte eller gjennom en løs overbygning (slik som Pinsevennenes Ytre Misjon) bærer ansvar for utsendelse av misjonærer og kontakt med søstermenigheter og kirker.

Innenfor Den norske kirke drives derimot misjon først og fremst av selvstendige, frivillige misjonsorganisasjoner. Noen av disse har de senere år valgt et mer formalisert samarbeid med Den norske kirkes menigheter gjennom Samarbeidsrådet for Menighet og Misjon, mens andre ser seg best tjent med et fortsatt arbeid på egen hånd. I de misjonsorganisasjonene som deltar innenfor Samarbeidsrådet, reises det fortsatt løpende spørsmål om forholdet mellom det frivillige og det institusjonelle, og advares mot faren ved å miste selvstendighet i forhold til folkekirkenes beslutningsstrukturer og læremangfold.

Flere kirker og trossamfunn som driver ytre misjon er medlemmer i internasjonale konfesjonsfamilier, og står gjennom disse i et forpliktende globalt arbeidsfellesskap. Enkelte kirker er også medlemmer i regionale og globale tverrkonfesjonelle økumeniske strukturer, slik som Kirkenes Verdensråd, Konferansen av Europeiske Kirker og Nordisk Økumenisk Råd.

De fleste organisasjonene/kirkene som bærer direkte ansvar for ytre misjon, deltar som medlemmer i Norsk Misjonsråd. Felles for organisasjonene innenfor Norsk Misjonsråd er at de har valgt seg ut av formell kontakt med bestemte internasjonale økumeniske organisasjoner. Dette betyr imidlertid ikke at de står utenfor et økumenisk samarbeid. Misjonsrådet er i seg selv et økumenisk prosjekt. Mange av organisasjonene deltar dessuten gjennom sine ledere aktivt innenfor andre konfesjonelle eller tverrkonfesjonelle sammenhenger der global evangelisering er den samlende kjerne, slik som for eksempel Lausannebevegelsen.

Norsk misjon, slik den faktisk fremtrer i kirke- og organisasjonsbildet, kan derfor ikke entydig forstås som ytre misjon til folkeslagene. Heller ikke dreier det seg entydig om arbeid som gjøres av frivillige misjonsorganisasjoner, selv om dette er et viktig kjennetegn for misjon med tilhørighet til Den norske kirke. Norsk misjon har aldri levd konfesjonelt isolert, hverken hjemme, i misjonslandene eller i internasjonal sammenheng, selv om kontaktflate og åpenhet mot andre konfesjoner har variert i betydelig grad. Norsk Misjonsråd deltok aktivt innenfor internasjonal, tverrkirkelig misjonsbevegelse helt fram til Det Internasjonale Misjonsrådet ble funksjonelt integrert i Kirkenes Verdensråd. Så sent som i 1949 sa formannen i Norsk Misjonsråd, E. Osnes seg godt fornøyd med det samarbeidet mellom misjon,

unge kirker og Kirkenes Verdensråd som var etablert.¹ Denne situasjonen endret seg dramatisk i femtiårene, da Norsk Misjonsråd valgte en linje i forhold til integrasjonsprosessen som endte med brudd mot Metodistkirkens stemme. Norsk misjon «holdt lokal enhet for å være viktigere enn den økumeniske».²

2. Den økumeniske bevegelse

Begrepet «den økumeniske bevegelse» brukes i dag oftest om tverr-konfesjonelle samarbeidsorgan med kirker som medlemmer og med arbeid for større synlig enhet mellom kirkene i liv og lære som et hovedmål. Kirkenes Verdensråd oppfattes oftest synonymt med den økumeniske bevegelse, selv om arbeid for større synlig enhet og samhandling mellom kirker også kommer til uttrykk innen andre strukturer, regionalt og nasjonalt.

Den økumeniske bevegelse eller «kirke-økumenikk» stilles ofte i motsetning til «allianseøkumenikk». I sin rendyrkede form dreier allianse-økumenikken seg om fellesskap og samarbeid mellom personer fra ulike konfesjoner, basert på felles mål og felles grunnsyn i enkelte sentrale spørsmål, men uten å gå inn i arbeid med lærespørsmål som kan forplikte kirker eller organisasjoner. Den allianse-økumeniske bevegelse omfatter i dag flere ulike grupperinger av mer eller mindre formalisert karakter, organisert rundt kongresser, møter og nettverk, eller som mer etablerte organisasjoner. World Evangelical Fellowship (etablert i 1951) representerer i dag en av de mer formaliserte, globale strukturene, mens det er den løsere vevde Lausannebevegelsen som i de senere år først og fremst har representert den allianse-økumeniske kontaktflate for tradisjonell norsk misjon.

Ut fra sin natur som personbaserte fellesskap, vil allianse-økumenikken kunne legge primær vekt på *det som samler*, på inspirasjon og felles utfordringer. Kirke-økumenikken på sin side, vil måtte gå inn i *de spørsmål som skiller* kirkene og som hindrer felles samling om Ord og Sakrament og felles vitnesbyrd om Jesus Kristus som Guds Sønn og Frelser.

Kirkenes Verdensråd representerer først og fremst et samarbeidsorgan mellom kirker, som utfører de oppgaver rådet pålegger det, og som ikke kan gripe inn i de enkelte kirkenes selvstyre.³ Det dreier seg om et møtested og en forhandlingsarena der det både er viktig å tydeliggjøre hva kirkene kan stå sammen om, og hva som foreligger av uenighet som er av kirkesplittende karakter. Møtestedet gir rom for åndelig fellesskap og teologisk refleksjon, for debatt og gjensidig korrektiv og for praktisk samarbeid, der medlemskirkene gir, får og lærer av hverandre, uten å gi avkall på egen identitet. Organisasjo-

nen har siden den ble etablert i 1947 vært den mest representative møteplass mellom etablerte protestantiske og ortodokse kirker.

Mens Kirkens Verdensråds basis og formelle identitet er bygget på bekjennelsen av «Jesus Kristus som Gud og Frelser i overensstemmelse med Den Hellige Skrift», har kirkenes ulike tolkninger av Skriftens autoritet og brytningen av ulike teologier innenfor organisasjonen, skapt uro og kritikk både fra medlemskirker og fra de kirker og organisasjoner som har valgt å stå uten noen tilhørighet. Rollen som instrument for å bistå kirkene til å oppfylle sitt felles kall, har etter manges mening i perioder også vært brukt til å legitimere teologiske posisjoner som overskred de grensene flere medlemskirker kunne stå for.⁴

Både allianse-øumenikken og kirke-øumenikken opplever løpende kritikk både utenfra og innenfra. Mens den øumeniske bevegelse til tider har beveget seg mot enhetens bristepunkt i sitt teologiske mangfold, med et sekretariat som har vært kritisert for å løpe foran medlemskirkene og politisere teologiske ulikheter i radikal retning, har allianse-øumenikken på sin side, og ikke minst av unge kirker i sør, vært anklaget for å være bærer av ensidig europeisk og amerikansk fundamentalisme og triumfalisme, og for å ha en konservativ politisk slagside.

Stereotype, gjentatte og gjensidige beskrivelser av kirke-øumenikken som generelt teologisk liberal og allianse-øumenikken som teologisk konservativ, har skapt en referanseramme som, ved siden av å være utillatelig unyansert, også tilslører at dette er grupperinger med helt ulik struktur og karakter. *Bildet av de to som øumeniske motpolar brukes i begge leire til å legitimere skillet mellom «dem» og «oss»; til å forklare betydningen av «oss» og til å opprettholde myter om «de andre».* Kontakt på tvers må gis særskilt begrunnelse for å kunne aksepteres, til tross for at det fra de tidlige øumeniske strømningene fram til moderne tid internasjonalt har vært sentrale personer med forpliktende tilhørighet på begge sider.

Det er inn i denne sammenhengen forholdet mellom norsk misjon og den øumeniske bevegelse må forklares og debatteres. Dagens aktuelle spørsmål kan spores tilbake til lenge før Kirkens Verdensråd ble dannet, og har like mye med vårt hjemlige kirke- og organisasjonsbilde å gjøre som med bestemte teologiske strømninger innenfor de aktuelle internasjonale strukturer.

3. Enhet og misjon som felles utgangspunkt og samlende motivasjon

Den moderne misjonsbevegelse og arbeidet for synlig kristen enhet

har de samme røtter. Den økumeniske bevegelse, slik vi kjenner den gjennom Kirkenes Verdensråd i dag, hentet sine tidlige drivkrefter nettopp fra 1800-tallets misjonsfornyelse.

Kristne som brant for at evangeliet måtte bæres videre til fjerne himmelstrøk, så tidlig betydningen av å løse misjonsoppgaven sammen. Misjonsvekkelsen tvang fram broer mellom mennesker i misjon fra ulike konfesjoner og kirker. For misjonsansvaret var de troendes sak. Så lenge de etablerte kirker forholdt seg passive, måtte det få uttrykk gjennom nye strukturer, basert på frivillig engasjement.⁵ Budskapet om frelse gjennom personlig omvendelse og tro måtte nå ut og hadde hast. Endetids-forventning og kallsforkynnelse la grunnlaget for en eksplosiv framvekst av frivillige, handlingsrettede misjonsbevegelser og organisasjoner, ofte i et spenningsforhold til de etablerte kirker.

Den Evangeliske Allianse, en av forløperne til World Evangelical Fellowship, ble etablert allerede i 1846 som et forbund av enkeltkristne fra over 50 forskjellige kirker i elleve land, og representerer allianse-økumenikkens første organiserte svar. Mot slutten av hundreåret skjedde det samtidig en økende konfesjonalisering. Kirkene kom selv mer med i misjonsarbeid og det ble lagt vekt på konfesjonell kirkeplanting og avgrensning av misjonsfelt.

Midt i denne brytningen mellom kirker og frie misjonsbevegelser, mellom konfesjonsbevissthet og økende engasjement for kristen enhet, var det en felles optimisme og begeistring for at hele verden kunne nås med evangeliet. Og det var nettopp et slikt felles anliggende mellom det institusjonelle og det frivillige som førte fram mot den første internasjonale misjonskonferansen i Edinburgh i 1910, der først og fremst misjonsorganisasjonene, men også fremtredende kirkeledere deltok. Fra Norge var to av de fremste norske misjonslederne (L. Dahle og P.O. Bodding) med.

Først etter den første verdenskrigen kom arbeidet med å føre samtalene fra Edinburgh videre for alvor i gang, og resulterte i tre hovedstrømmer av økumenisk engasjement som allerede i mellomkrigstiden demonstrerer de hovedskillelinjene og de grupperinger av interesser og aktører som vi fortsatt finner i dag. De etablerte kirker engasjerte seg primært i arbeidet for kirkenes synlige enhet gjennom Faith and Order som hadde sin første verdenskonferanse i 1927, samt i Life and Work som tok opp kirkenes sosialetiske utfordringer i mellomkrigstiden. Det Internasjonale Misjonsrådet (etablert 1921) var den tredje hovedstrømmen av økumenisk inspirasjon, men med de frivillige misjonsorganisasjonene som tyngdepunkt.

De historiske hovedlinjene viser hvordan misjonsvekkelsen aller-

ede i utgangspunktet måtte definere seg som korrektiv til de etablerte kirkene, som i denne perioden, i alle fall på protestantisk side, i liten grad så utover sine egne grenser. Samtidig ser vi hvordan misjonsbevegelsen startet ut med stor økumenisk frimodighet, men valgte å gå snarveien gjennom personbaserte allianser heller enn den langt mer omstendelige veien gjennom kirkesamtaler og formelle strukturer. De etablerte kirkene rettet på sin side først og fremst oppmerksomheten mot hverandre og de spørsmål som reiste seg med stor styrke i egne samfunn. Misjonen fikk dermed leve sitt liv som spesialoppdrag, basert på frivillig organisering.

4. Spesialbevegelser på hver sin bane

Det kan synes som de store, kritiske hendelser i verdenssamfunnet i dette hundreåret, en etter en bidro til å tvinge kirker og kristne organisasjoner inn i stadig tettere og mer forpliktende samarbeid. Mens den første verdenskrig i sin konsekvens ble en pådriver for de tre økumeniske hovedstrømmene for enhet, sosialetisk samfunnsengasjement og misjon, overbeviste den andre verdenskrig om betydningen av forpliktende internasjonale institusjoner, og bidro til at arbeidet med etableringen av Kirkenes Verdensråd skjøt fart, med utgangspunkt i kirkenes engasjement i Faith and Order og Life and Work.

Også Det Internasjonale Misjonsrådet var med i de begynnende drøftingene om opprettelsen av Kirkenes Verdensråd i årene før den andre verdenskrig brøt ut. Et økende antall unge kirker fra «misjonslandene» var representert på misjonskonferansene som ble holdt i mellomkrigstiden. Disse kirkenes aktive og bevisste ønske om deltakelse i den økumeniske bevegelse ble i seg selv en drivkraft for at misjon og enhetsarbeid mellom kirkene måtte sees i sammenheng, *drevet fram av en levd kirkevirkelighet mer enn av teoretisk teologisk refleksjon*. For disse kirkene hadde *misjon like mye å gjøre med evangelisering i egen sammenheng som med evangelisering over landegrenser*. Avkolonialiseringen på 50- og 60-tallet, og nye nasjonalstater med egne selvstendige kirker bidro til at integrasjondebatten skjøt fart.

Likevel er det åpenbart at Det Internasjonale Misjonsrådet, som en arena for frivillige misjonsorganisasjoner mer enn kirker, representerte en helt annen kultur og også økumenisk forståelse enn det spesialiserte fagteologiske og sosialetiske arbeidet Faith and Order og Life and Work sto for. Det er ingen tvil om at slike kulturforskjeller mellom to «spesialbevegelser» også har preget norsk virkelighet.

Misjonsoppdraget har, i hele bredden av den norske kirkevirkelig-

het, vært båret fram av en *folkebevegelse på grunnplanet*, næret gjennom vedvarende og konsistent forkynnelse av veien til personlig frelse og etterfølgelse, tett knyttet sammen med formidling av kallet til å bære budskapet videre, også over landegrenser. Misjonsoppgaven ga en substans som i seg selv bidro til å bygge fellesskapet og skapte lokale og nasjonale nettverk mellom mennesker som brant for samme sak, også på tvers av konfesjoner.

Engasjementet for synlige uttrykk for enhet mellom konfesjoner og kirkefamilier har på sin side vært sett som en spesialisert oppgave for kirkeledere, *eid av embetet og fagteologien*. Både i arbeidet innen Faith and Order og Life and Work var sentrale norske kirkeledere med, fra 30-årene med særlig tyngde gjennom biskop Berggravs økende deltakelse. Dette var i mye mindre grad tilfelle når det gjaldt Det Internasjonale Misjonsrådet, som primært var det frivilliges arena, i alle fall når det gjaldt engasjement fra norsk side. Siden innlemmelsen av dette i Kirkenes Verdensråd ble norsk misjonsbevegelses økumeniske identitet overført til det personbaserte nettverk.

5. Med oppmerksomheten mot det fjerne

Gjennom størstedelen av dette hundreåret har både Den norske kirkes enhetsarbeide gjennom den økumeniske bevegelse og norsk misjonsengasjement innenfor den internasjonale misjonsbevegelse hatt sin hovedoppmerksomhet rettet mot en virkelighet utenfor Norges grenser. Misjonen har primært handlet om land og folk langt borte. Og økumenikken ga i lang tid atskillig større oppmerksomhet til det internasjonale enn til det lokale og nasjonale. *Slik ble selve arenaen for handling, både for norsk misjon og norsk økumenikk, definert til å være utenfor misjonsfolkets og kirkefolkets rekkevidde.*

Hva norske kirkeledere sa eller gjorde innenfor den økumeniske bevegelse ute i verden var knapt kjent utenfor den lille krets. Mellomkirkelig Institutt, som senere ble til Mellomkirkelig Råd for Den Norske Kirke, ble etablert som et redskap for kirkens topp-plan i det økumeniske arbeidet og har helt fram til i dag hatt problemer med å kommunisere inn i norsk menighetsliv på lokalplanet.

Mens økumenikken var for kirkeledere og spesialister, var misjonskallet for noen få, særlig utvalgte. Misjonsbevegelsen maktet imidlertid i langt større grad enn enhetsbevegelsen å formidle utfordringer, erfaringer og resultater tilbake til fotfolket og engasjere dem som støttespillere og forbedere. Likevel har misjonsengasjementet, i alle fall når det gjelder Den norske kirke, forblitt innenfor sitt eget «rom», uten særlig opplevd relevans for forståelsen av det å være et troende og evangeliserende Guds folk i eget nærmiljø.

Når Bispemøtet behandlet Den norske kirkes økumeniske engasjement høsten 1978, ble økumenisk samarbeid mellom kirker primært begrunnet ut fra behovet for enhetsarbeid og læresamtaler, og dessuten med «innsatsen for å lindre nød, arbeide for menneskerettigheter og for sosial rettferdighet osv.»⁶ Samarbeid for misjon er ikke nevnt. Heller ikke sammenhengen mellom misjon og enhet. Og Trana-utvalget bekrefter indirekte norsk misjons brudd med den økumeniske bevegelse ved å understreke at «den teologisk verdifulle tanke om kirkene selv som misjonerende» medførte en kritisk holdning til den tradisjonelle misjonsform gjennom egne misjonsselskaper.⁷ Negative konsekvenser av slik å sette misjonsselskapene i sentrum for misjonsstrategisk tenkning ble ikke berørt.

Det synes åpenbart at forholdet mellom norsk misjon og den økumeniske bevegelse handler om noe i tillegg til norsk ytremisjons forhold til bestemte epokers misjonsteologi, eller misjonsorganisasjonenes syn på Kirkenes Verdensråd som økumenisk struktur. Det handler på en grunnleggende måte om vekkelsen innenfor det etablerte, om frivillig organisering og personlig engasjement innenfor det institusjonaliserte. Disse spenningsfeltene har paralleller internasjonalt helt tilbake til misjonsbevegelsens begynnelse, og synes å gå igjen i mange av problemstillingene som har preget norsk misjons økumeniske orientering, både før og etter opprettelsen av Kirkenes Verdensråd. Hans Nielsen Hauge jubileet har på nytt belyst hvordan de samme spenningene har vært både skapende og isolerende i norsk lutherdom de siste to hundre år.

Vi er kanskje nærmest tolkningsnøklene ved å studere de problemene som har reist seg med tyngde i vårt eget land rundt etableringen av Samarbeidsrådet for Menighet og Misjon, der et formalisert samarbeid med Den norske kirkes offisielle organer oppleves som en trussel for den mer rendyrkede frivillighetslinjen, også når det gjelder enkelte misjonsorganisasjoner på luthersk grunn som definerer seg med tilhørighet til Den norske kirke. Det er her åpenbart ikke det økumeniske som er trusselen, men at organisasjonene opplever at deres selvstendige og uavhengige identitet, både organisatorisk og teologisk, kan trekkes i tvil gjennom et formalisert samarbeid. En kan leve i tilhørighet til en kirke med læremessig pluralisme på individnivå, men ikke identifiseres med den som organisasjon.

Skillene mellom misjon og den økumeniske bevegelse fortoner seg sterkere i den norske virkelighet enn i de fleste andre nasjonale sammenhenger. Ikke fordi motpolene beskrives forskjellig, men fordi store deler av det norske kirke- og organisasjonsbildet i seg selv avspeiler den samme type spenning. På den ene siden den norske

flertallskirke med embete og sakramenter, teologisk mangfold, statsmakt og folkestyre. På den andre side lavkirkelige bevegelser og organisasjoner innenfor den samme kirke med karakter av frivillighet og felles engasjement på utvalgte saker, slik som ytremisjon.

I en slik situasjon får spesialisering sin store berettigelse.⁸ Men der ligger også en fare. Misjon må defineres som et spesialanliggende, hvis ikke ville det true organisasjonenes eksistens. For organisasjonenes skyld. Derfor bør misjonsbegrepet ikke utvannes og ta opp i seg hele kirkens oppdrag. Derfor må det konsentreres om folkeslagene i det fjerne. Gir organisasjonene misjonen fra seg, mister de sin basis. Men viktigere er det at dersom organisasjonene gir misjonen fra seg til kirken, vil misjonsilden kunne kveles i prioriteringskampen innenfor den målstyrte rådsstrukturen. Noen må brenne, og Guds Ord må videre. Ikke for organisasjonenes skyld, men for evangeliets skyld. Utfordringen som fortsatt gjenstår, er å finne fram til et samspill mellom det frivillige og det institusjonelle som ikke utvisker identitet, men som åpner for at misjon og evangelisering er knyttet sammen og er hele kirkens ansvar.⁹

6. Misjonerende menigheter og nye samarbeidsrelasjoner

Kirkens kall til enhet og misjon var tidlig framme på Kirkenes Verdensråds sentralkomites agenda. Allerede i 1951 ba Sentralkomiteen Det Internasjonale Misjonsrådet om å komme med forslag til hvordan forholdet mellom de to kunne gjøres til redskap og symbol for enhet, og året etter bekreftet også misjonsrådet at de så det som unaturlig å opprettholde to separate organisasjoner.

Diskusjonene i 50-årene fram mot integreringen i 1961 (besluttet av IMR i 1958 og Kirkenes Verdensråds Generalforsamling i 1961) viste en konvergerende bevissthet om betydningen av strukturer som ga større nærhet mellom menigheters liv i misjon og kirkers arbeid med enhetsspørsmål lokalt og globalt.¹⁰

New Delhi 1961 understreket utfordringen til større forståelse av hva som konstituerer den misjonerende menighet. For et økende antall nye medlemskirker fra misjonslandene ble det for snevert å bruke ordet misjon ensidig om ordets forkynnelse i fjerne kulturer og fremmede land. Misjon brukt i denne forstand bar også med seg belastninger fra tidligere assosiasjoner med kolonitid og kulturimperialisme. I stedet ønsket en å bruke misjon som uttrykk for en vital del av den kristne menighets og kirkes liv, kirkens oppdrag om å bære vitnesbyrdet om Jesus videre både lokalt og til fremmede og nye folkeslag. Misjon skulle ikke forstås som eid av kirker eller misjonsorganisasjoner. Gud selv er misjonens Herre og bruker kirke og menighet til sin misjon.

Sekstiårene satte også kritisk søkelys på hvordan kirker og strukturer står i fare for å sperre budskapet inne. Betydningen av å åpne seg mot verden og formidle et budskap som også tar evangeliets kritikk av undertrykkende samfunnsstrukturer og marginalisering på alvor sto sentralt. Den nasjonale frigjøringsbølgen, den kalde krigen og den politiske radikaleringen av store deler av verdenssamfunnet på 60- og 70-tallet fikk markerte konsekvenser for misjonsforståelse, teologi og samfunnskritikk innenfor Kirkenes Verdensråd. Ikke å undres over at den frivillige, vestlige misjonsbevegelse kjente utfordringen smertefull og at det ble vanskelig å finne sammenhengen mellom troskap mot kall og erkjent misjonsansvar og unge kirker som utfordret misjonærene til å reise hjem!

Mens integreringen av Det Internasjonale Misjonsrådet i Kirkenes Verdensråd ga støtet til at misjon ble innlemmet i kirkestrukturen i Tyskland og Nederland, skjedde det motsatte i norsk sammenheng. Det var bare Den norske kirke som formelt sto igjen på banen i forhold til den nye strukturen i Geneve, mens norsk misjon gikk inn i en atskillig mer isolert tilværelse. For misjonsorganisasjoner innen Den norske kirke betydde dette også atskillige komplikasjoner i relasjonene mellom det frivillige og den formelle kirkestruktur, både her hjemme og i misjonslandene. Mange av samarbeidskirkene valgte seg inn i medlemskap i Kirkenes Verdensråd, og møtte her representanter for den offisielle norske kirke, men ikke de misjonsorganisasjonene de samarbeidet med i sine hjemland. Vi lever fortsatt i dette dilemmaet i dag.

Internasjonalt har mye skjedd i samarbeidsforholdet med misjonsorganisasjoner og kirker i forhold til misjonsoppdraget. Allerede i Edinburgh i 1910 ble det reist spørsmål om forholdet mellom misjonsorganisasjonene og «de unge» kirkene. Konferansen konkluderte med behovet for at misjonsorganisasjoner måtte samarbeide bedre, og utvikle likeverdige samhandlingsrelasjoner med lokale kirker. Maktspørsmål og styringsansvar mellom misjon og kirke i forhold til et felles misjonsoppdrag har vært tilbakevendende temaer ved de fleste internasjonale misjonskonferansene fram til i dag.

Ut fra en forståelse av at alle kirker og alle kristne har et felles ansvar for å bringe evangeliet til folkeslagene og dermed er kalt til misjon både nær ved og langt borte, er utfordringen i dag å finne praktiske uttrykk for misjon som samarbeid, mellom konfesjoner og mellom kirker i ulike verdensdeler. I en slik sammenheng er det i de senere år etablert flere ulike mekanismer og modeller for hvordan en bedre kan fordele ansvar og ressurser for misjon. Et viktig utgangspunkt er imidlertid den felles forståelse av at det er den troende

menighet på hvert sted, der denne finnes, som har primæransvaret for misjon og evangelisering i eget nærområde. Kirker eller organisasjoner som sender misjonærer i slike situasjoner, bør være forpliktet til å støtte opp under lokale kirkestrukturer, og styrke de lokale troende til å bære sitt primæransvar. Ikke minst har dette blitt en nær utfordring i Øst-Europa.

7. Ved tusenårsskiftet

Kirkenes Verdensråd har fra norsk side, og ikke minst av misjonsorganisasjonene, vært anklaget for ambisjoner om å bevege seg i retning av en superkirke med kurs for Roma.¹¹ I dag er dette i liten grad aktuelle innvendinger. En har også vært på vakt mot en inkluderende og utflytende teologi, der forkynnelse av synd og nåde, omvendelse og tro stilles i bakgrunnen. Dagens situasjon gir på dette punktet fortsatt grunn til årvåken oppmerksomhet. Det er dessuten nye bevegelser i retning av å utvide begrepet økumenisk til å gjelde alle gode krefter på jorden som arbeider for miljø, rettferd og fred, og dermed svekke det kirkelige enhetsanliggende.¹² Og det er bevegelser i retning av at sekretariatet tar mer og mer egne initiativ, som en internasjonal selvstendig organisasjon.

Gitt de forutsetningene Den norske kirkes medlemskap i Kirkenes Verdensråd bygger på, må særlig den fornyede diskusjonen om selvforståelse og oppdrag prioriteres høyt i norsk engasjement. I dette arbeidet har kirken behov for bidrag også fra norsk misjon. Vanskeligheten er her at det er få samtalepartnere innenfor misjonsorganisasjonene som har holdt seg oppdatert, og som samtidig ønsker å forholde seg til slike prosesser.

Kirkenes Verdensråd har ingen omforent teologi utover de dokumenter og uttalelser der kirkene har gitt sin uttrykte tilslutning. Det er et sted der teologiske strømninger brytes og der det konfronteres eller ties. Der er bønn, lovsang og tilbedelse, men også arroganse og maktkamp, løgn, bekjennelse, tilgivelse og forsoning. Det hellige midt i det menneskelige. Det handler om kirkepolitikk, om spørsmål i møtepunktet mellom kirke og samfunn i ulike kulturer, og om konsekvenser av at kirker lever sitt liv i ulike kontekster, av og til også i krig og kriser.

På sentralkomiteemøtet i 1995 ble medlemskirkene i Kirkenes Verdensråd bedt om å sette ned stikkord for de misjonsutfordringer de selv ser ved 1000-årsskiftet. Innspillene viser en forbausende klar profil.¹³ Det handler om uro for menigheter og kirker som har mistet sin integritet og sitt håp, som har mistet tak i evangeliets kjerne og kraft. Som lever i falske allianser mellom evangeliet og maktkulturer.

Som ikke en gang makter å bevare sine egne i troen. Om sannhet uten kraft. Det vi trenger er møtet med den inkarnerte Kristus, med korset og oppstandelsen. Bare da kan vi gi et troverdig vitnesbyrd til jordens ender og inn i det kulturelle mangfoldet vi alle lever i. Kirkene må høre hverandre formidle og tolke Guds Ord, evangeliet som godt nytt for alle, kallet til omvendelse og etterfølgelse, midt inn i denne virkeligheten.

Både arbeidet for kirkens enhet og kirkens misjonsoppdrag er uttrykk for kirkens egentlige natur, og kan vanskelig sees isolert fra hverandre. Det er to tett sammenvevde sider av det å være sann kirke, det ene leder til det andre og begge er hverandres forutsetning. Enhet i Kristus, og sendelse i Kristi sted. *Enhet sier noe om hva kirken er ment å være, misjon om hva kirken har å gjøre.*¹⁴

Mangelen på integrasjon mellom enhet og misjon i alle leire går nå på den verdensvide kirkens troverdighet løs, i en tid der verdier mister innhold, der alt relativiseres og virkeligheten oppleves oppstykket og uten sammenheng. Over hele verden er det i dag en økende erkjennelse av at kristne har bruk for hverandre, innenfor og på tvers av landegrenser, kulturer og konfesjoner. Både til å ivareta et felles evangeliserings-oppdrag i eget nærmiljø, til å bringe budskapet til folkeslagene og til å leve i verden som Guds folk, etter Guds vilje. Det er enheten i mangfoldet, der «vårt» og «de andres» møter med den ene Jesus Kristus kan åpenbares og bekreftes, vi nå må finne tak i. På en måte som begeistrer, undrer og driver oss til et sant felles vitnesbyrd i ord og tjeneste, både i det nære og det fjerne.

Her trenger kirke-økumenikken og allianse-økumenikken hverandre. Vi trenger fortsatt spenningen mellom det frivillige og det institusjonelle. Men vi trenger den forløst fra byrder av historisk bagasje og plassert midt inn i de store utfordringer til enhet og misjon vi står overfor i dag. Kanskje kan intensivert refleksjon, ydmykhet, lengsler og bønn fra mange stemmer og på mange tungemål nå ved tusenårsskiftet gi energi til at noe nytt og annerledes vokser fram. For evangeliets skyld.

Noter:

1. A. Stensland, Spesialavhandling i misjonvitenskap, MF 1994: «NMR i går, i dag og kanskje i morgen», s. 8.
2. Den norske kirkes økumeniske engasjement, en utredning for Bispemøtet 1974, Land og Kirke/Gyldendal 1977 s. 146–147.
3. Den norske kirkes økumeniske engasjement, Utvalgets fellesuttalelse s. 195. The Theological Significance of the World Council of Churches, Toronto-erklæringen 1950.

4. Den norske kirkes okumeniske engasjement, Utvalgets fellesuttalelse s. 197.
5. J.M. Berentsen, «Misjonstenkningen 1500–1900», i Berentsen, Engelsviken og Jørgensen, *Missiologi i dag*, Universitetsforlaget 1994, s. 125.
6. Bispemotet høsten 1978 – side 46 første avsnitt.
7. Den norske kirkes okumeniske engasjement, s. 201 siste avsnitt.
8. T.B. Jørgensen, «Omstilling i organisasjonene», *Årbok for Den norske kirke 1996*.
9. O.G. Myklebust, *Misjon i en ny tid*, Egede instituttet 1971, s. 21–25.
10. M. Motte, «World Mission Conferences in the Twentieth Century», *International Review of Mission* Vol LXXXIV No 334, July 1995.
11. O.G. Myklebust, «Misjon og enhet, NMR, IMR, KVR», NOTM 1-1960. Den norske kirkes okumeniske engasjement, s. 140–141.
12. Jfr. den pågående prosessen i Kirkenes Verdensråd vedrørende «Common Understanding and Vision» og «The Meaning of Membership».
13. Egen sammenstilling av skriftlige kommentarer fra sentralkomiteemedlemmer, høsten 1995 (upublisert materiale).
14. A. Keshishian: *Orthodox Perspectives on Mission*, Regnum Books, Oxford 1992 s. 96–98.

Sigrun Møgedal, f. 1943, cand. med. 1968, 1970–1982 misjonslege i Nepal (United Mission to Nepal) som utsending for Den Norske Tibetmisjon, 1983–87 konsulent i Kirkens Nødhjelp, direktør Diakonhjemmets Internasjonale Senter fra 1987. Leder i Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke fra 1990. Co-moderator, Unit II Kommissjonen i Kirkenes Verdensråd (Misjon, helse og utdanning) fra 1992.

Norwegian Missions and the Ecumenical Movement

The article argues that Norwegian missions include both foreign mission and home mission. The traditional tension between church-oriented ecumenism and alliance-oriented cooperation on the individual level exists, but such stereotypes must be replaced by more balanced descriptions. Mission and ecumenism developed from the same concern, but in the Norwegian context missionary work and the work for unity have become the special concern for different groups of mission leaders and ecumenical specialists, the lay people being out of touch with those concerns. The article also deals with relationships between Norwegian missions and the WCC, new trends of cooperation between missions and the established church, and argues that church-oriented ecumenism and alliance ecumenism need each other.